

Breu història del temps, 1

“Com ens organitzaríem la vida nosaltres, ara mateix, si prescindíem d'aquesta convenció mètrica, tan recent en la història de l'espècie? Com funcionarien les màquines, la indústria, els laboratoris, els horaris del ferrocarril, els rebuts de la companyia telefònica, els aeroports, i tot? No solament com funcionarien: com existirien?”

Com sol passar amb els temes d'alguna substància i significació, el problema va començar amb els grecs. I encara, com també sol passar, no l'ha resolt ningú. El vell Heràclit, pare de la metafísica més que no de la física, ja va dir que tot és flux i res no està quiet, i que res no es manté o es preserva sinó el canvi, o almenys això ens ha transmès Diògenes Laerci en les *Vides dels filòsofs eminents*. I com és perfectament lògic, si tot és canvi vol dir que el temps és el fonament de tot, o això li pot semblar a la raó humana. Però la raó té moltes aplicacions, i Zenó d'Elea ja argumentà prolixament que el moviment és impossible, i per tant el temps no existeix: ja us ho fareu, estimats, que esteu racionalment i eternament immòbils. És clar que a nosaltres ens fa l'efecte que tot això no ens afecta, i que no necessitem respondre a preguntes de tanta consistència ontològica: què és el temps?, vés a saber. Sant Agustí, home ben ponderat excepte quan imaginava misteris impossibles, era més o menys de la mateixa opinió sobre l'essència del temps: “si ningú m'ho pregunta, ho sé; però si algú em demana que li ho diga, no puc”, això deia en les *Confessions*, i no és mala observació. De manera que la dimensió més real de la nostra existència, i sembla que també de l'existència de l'univers, es dissol en la irrealitat quan intentem explicar-la: qui sap què és, i a qui li importa, ben mirat, si no és a alguns físics teòrics i als historiadors de la filosofia. La gent corrent i normal, simplement parla del temps com d'una “cosa” que té una vida autònoma: una cosa que corre o que s'atura, que es mou endavant, que toma o que (ai dolor!) no pot tomar mai més, que s'arrossega o que vola. En parlem com d'una cosa animada, per tant, i al mateix temps com una dimensió lineal que podem tallar i retallar, en períodes llargs o en fragments tan curts com un segon, una centèsima de segon, un trosset tan petit com vulgueu. Una cosa que es mesura, la matèria dels cronòmetres, mesuradors del temps, que governen cada dia més la nostra vida, aquesta és la part moral: hem anat a parar, de la vida feliç de temps elàstic, a la vida implacablement cronometrada, quina desgràcia per a la felicitat humana.

Aquests dies passats, vostès ho han degut veure als noticiaris, el personal (visitants locals, turistes, japonesos) acudia diàriament a l'observatori de Greenwich a observar el misteri del temps, i allà els explicaven com arribaria l'instant absolutament precís del canvi d'any i de l'entrada del 2000: tecnologia i metafísica unides al servei de la curiositat universal pel temps, la nova passió per la precisió absoluta, per aquella exactitud inimaginable que només donen les màquines. Però el temps què és?, es preguntava el director de l'observatori, senyor Kristen Lippencott: “el temps no és la cosa [que portem] sobre el nostre canell; el temps és un objecte cultural”. Esplèndida afirmació, sobretot venint de l'autoritat suprema en matèria de cronometria. Un objecte cultural, doncs (ja ho sospitàvem sempre els antropòlegs), una ficció construïda, una convenció tan útil com fantàstica. Perquè, en primer lloc, què és el temps sense rellotge, vull dir per als pobles i les èpoques que no han tingut cap màquina per mesurar aquesta cosa hipotètica que vola o s'arrossega? Què és el temps quan ningú pot dir res més que “dia” i “nit” o “matí” i “vesprada”, “hivern” i “estiu”, però no pot dir any, setmana, mes, hora, minut, segon? I en segon lloc, com ens organitzaríem la vida nosaltres, ara mateix, si prescindíem d'aquesta convenció mètrica, tan recent en la història de l'espècie? Com funcionarien les màquines, la indústria, els laboratoris del ferrocarril, els rebuts de la companyia telefònica, els aeroports, i tot? No solament com funcionarien: com existirien?

Abans de la “revolució industrial” (la segona més gran revolució de la història, després de la neolítica: la que encara aprofitem i patim), l'exactitud del dia i de l'hora, fins del dia de l'any i del mes, només importava a alguns especialistes, com ara els astròlegs o els mariners d'altura. La resta, vivien en un temps diguem-ne “natural” i solar: l'alba, el matí, migdia, mitjanit, mirar el sol i fer-se'n una idea, pensar la Pasqua o el Nadal, en Sant Miquel o en Sant Joan, en la sega, la verema, la lluna nova, coses així, suficients per viure però que ara veiem com impossibles i ingènues per falta de precisió mecànica. Perquè el “nostre” temps no és fill de l'agricultura, sinó de les fàbriques i del ferrocarril, aquesta és la qüestió.